

HAFİF,

TATLI,

Hayatın nazik olmadığına, sanatın ise kaba ve küstah olmak için özgür olduğuna safça inanmak belki de benim hatam. **Mustafa Benfodil**

HAM: PETROL

VE SANAT

PETROL

"Hafif ve tatlı", kulağa sanki bir kahve siparişi gibi geliyor ama aslında bu sözler ham petrolün kalite özelliklerini tanımlıyor. "Hafif" petrol, daha az yoğunlukta ve daha akışkan, petrolün diğer çeşitleri ve derecelerinden daha kolay rafine oluyor. Yaklaşık 160 karışım civarında olan, tüm dünyada kabul gören ham petroler çoğunlukla Batı Teksas Aracı Şirketi, Londra merkezli Brent ve Dubai tarafından pazarlanıyor. "Tatlı", kükürt oranı düşük ve en baştaki petrol araştırmacılarının kaliteyi belirlemek adına yaptıkları gibi, tadıldığında oldukça tatlı bir aromaya sahip olanı belirtiyor. "Ham" ise en basit tanımıyla "kaba" veya "rafine edilmemiş", işte hepsi "hafif, tatlı, ve ham" olarak yanyana geldiğinde dünya petrolünün en pahalı sınıfını temsil ediyorlar. 2000 - 2005 yılları arasındaki

petrol ticareti, OPEC (Petrol İhracatı Yapan Ülkeler Birliği)'in resmi belirlemesine göre varil başına 22-28 Dolar'dı. Amerika'nın Irak'a saldırmasından sonra yaşanan istikrarsızlık Körfez'i sürükledi, Çin ve Hindistan'ın petrollerine yönelik artan talep ise bunu ikiye katladı ve bu durum ham petrolün fiyatı üzerinde büyük bir etki yaptı. Gerili ticaret bandı son derece esnekleşti ve en üst düzeydeki fiyat limitlerine sıçradı. 11 Temmuz 2008'de ham petrol varil başına 147.02 Dolar'a ulaştı. Petrol zengini Körfez ülkelerinin hırslı "Esas Planlar"ı bu dönemde yüksek vitese geçti ve Ortadoğu'nun "Kültür Başkentleri" olma rekabeti Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar arasında sıcak bir yarışa dönüştü. Sonunda, İslam'ın hazinelerinden modern ve çağdaş ustalara dek en büyük sanat yapıtları inanılmaz ve gittikçe artan fiyatlarla

Ortadoğu'ya taşındı. Sanat pazarı o zamandan bu yana eskisi gibi değil.

ESAS PLANLAR

Ortadoğu'yu dünyanın kültürel çarkı içinde dönüştürmek üzerine tasarlanmış Esas Planlar yürürlükte. Müzeler yapım aşamasında, koleksiyonlar oluşuyor. Katar, Dubai, Sharjah ve Abu Dhabi, nihai kültürel adres ünvanını almak adına birbirleriyle kıyasıya yarışıyor. "Mutluluk Adası" olarak bilinen Saadiyat Adası, Abu Dhabi'nin kültürel geleceği için yaşamsal bir öneme sahip. 2018 yılında tamamlanması planlanan, burada yer alacak 6 müzenin yapımı dahil olmak üzere Saadiyat'ın alt yapı ve gelişimine 27 Milyar Dolar'ı aşkın bir bütçe tahsis edilmekte. Dünyanın bir numaralı mimari firmaları tarafından tasarlanan müzeler, kapılarını 2012 - 2014 yılları arasında halka açmaya adaylar.

Frank Gehry tarafından Abu Dhabi, Jean Nouvel tarafından Louvre Abu Dhabi, Norman Foster tarafından Şeyh Zayed Ulusal Müzesi (Şeyh Zayed, Abu Dhabi'nin bağımsızlığından sonra ilk kralı) Zaha Hadid tarafından Performans Sanatları Merkezi ve Tadao Ando tarafından bir denizcilik müzesi. Bu görkemli yapılar boş kalsa dahi, onların fütüristik tasarımları mimari kültüre görsel etkiye bulunacak. Abu Dhabi Sanat Fuarı, en zengin uluslararası kalabalıkları sanata daha çok para saçmaları adına bu bölgeye çeken bir başka girişim. Fuar, dünyanın önde gelen galerilerini bünyesinde topluyor: Gagosian, Jerome de Noirmont, Hauser & Wirth, Tony Shafrazi, White Cube, metrekaresi 540 Dolar'dan koleksiyonerlerin ve müzelerin yanındaki yerlerini alıyorlar. Fransız Devleti, Louvre'un uzmanlığı, yönetimi ve eserlerin değiş tokuşunu içeren "Louvre"

Jean Nouvel ile Sheikh Sultan bin Tahnoon Al Nahyan, Light Lab.'de, Louvre Abu Dhabi Project, 2009.

Mathaf - Arap Modern Sanat Müzesi

Sheikh Sultan bin Tahnoon Al Nahyan ile Sheikh Nahyan bin Mubarak Al Nahyan, Dubai Art Fair, 2010

Sheikha Al Mayassa Bint Hamad Al Thani, Aga Han Mimarlık Ödülleri Töreni'nde, Islam Sanati Müzesi, Doha, Qatar, Fotoğraf: AKDN/Gary Otte.

markasını 1.3 Milyar Dolar olduğu tahmin edilen bir bedel karşılığında Abu Dhabi'ye sattı. TDIC (Turizm, Kalkınma ve Yatırım Şirketi) yönetim kurulu başkanı ve 2004'deki ölümüne dek Abu Dhabi'nin kralı olan Khalifa bin Zayed Al Nahyan'ın oğlu Şeyh Sultan bin Tahnoon al Nahyan, Fransa'nın 30 yıl süresince diğer Körfez ülkelerine "Louvre" markasının lisansını vermesini engelleyen sözleşmeye sahip oldu. Abu Dhabi ayrıca kendi Guggenheim Müzesi'ne de sahip oldu ama Solomon R. Guggenheim kurumunun programlarını yönetmesi ve gerçekleştirilmesi şartıyla. Bu yıl ki Art Basel'de, "Kamusal / Özel: Müzeler Nasıl Koleksiyon Yapacak" başlıklı panelde Guggenheim Müzesi'nin şef küratörü ve ikinci başkanı Nancy Spector'e Guugenheim Abu Dhabi'deki küratöryel içeriğin kontrolü soruldu. Spector, soruyu soran izleyiciyi müzenin tam kontrol altında olacağına temin etti, "biz sadece Guggenheim'in içerik kontrolüne sahip olduğumuz anlaşma yaparız. Küratöryel kontrol Guggenheim'in yetki alanı içinde."

Biri, Taner Ceylan'ın "Kendimi

Beceriyorum"unu ya da Jeff Koons'un "Kırmızı Kıç" işini Mathaf ya da Guggenheim Abu Dhabi'de görebilecek mi? Gelecekte Mathaf'ta yapılması planlanan Koons sergisi kapsayıcı bir retrospektif mi olacak ya da balonları, köpekçikleri, pastaları, Ciccolina ile olan kitsch fotoğraflarını mı içerecek? 2003 yılında Christie's'de 370.000 Dolar'a satılan "Kırmızı Kıç" için belki de müzeler aynı itirazı yapacak: sözkonusu görsel, seks içerikli. Peki ya Tracey Emin'in boş likör şişeleri ve kullanılmış prezervatiflerle dolu "Yatak"ı Körfez ülkelerinin müzeleri için küratörlerce uygun bulunacak mı? Sanat sadece seks içerikli değil ama bir sanatçının yapıtı, Emin'in "Yatak"ı gibi onun bir parçası olarak simgeleşmişse bu yapıtı dışarıda bırakan bir retrospektif nasıl yapılabilir? Etkili kelime: "hassas" ve madem ki Körfez'de çok fazla para var, öyleyse sanatçıların, küratörlerin ve sanat profesyonellerinin başlarını öne eğmeyeceğini ve "hassas"ı "sansürlü" yapma hatasına düşmeyeceklerini umalım. Dünyanın diğer yerlerindeki kültür bütçelerinin büyük yara

alması ve onların ekonomik çöküntünün mağduru olması ile önde gelen sanat kurumu ve müzelerinde, servislerini en yüksek fiyatı teklif edene satan geniş deneyimli, yüksek eğitimli profesyonellerden oluşan kültür ücretlisi bir sınıf mı ortaya çıkacak?

GUGGENHEIM ABU DHABI KİMIN İNŞAATI?

'Mutluluk Adası'nda herkes o kadar da mutlu değil. İnsan Hakları İzleme Örgütü raporunun müze işçilerinin içinde bulunduğu korkunç koşulları ortaya koyması ile 1000 kişiyi aşan uluslararası sanatçı grubu Guggenheim Abu Dhabi'nin inşaatını boykot etti. "Guggenheim Abu Dhabi Kimin İnşaatı?" adlı web sitesine göre: "Sanatçılar, sömürülen işçilerin durumu düzelene kadar işlerini bu yapılarda sergilememeliler. Tuğla ve harç ile çalışanlar, fırça ve kameralarla çalışanlar ile aynı türden saygıyı hak ediyorlar." Leyla Gediz, Kader Attia, Walid Raad, Rirkrit Tiravanija ve Chus Martinez, Shirin Neshat, Mona Hatoum gibi diğer yüzlerce sanatçı, küratör ve sanat eleştirmeni tarafından imzalanan mektup

Guggenheim kurumunun yöneticisi Richard Armstrong'a gönderildi. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün sağladığı bilgi doğrultusunda bakıldığında Guggenheim inşaatında çalışan işçilere yönelik insan hakları ihlali yapıldığı iddiası, bu işçilerin günümüzün bir nevi sözleşmeli köleleri olduğunu anımsatıyordu. Suçlamalar, yasa dışı işçi alım ücretlerinin aşırı düzeyde gösterilmesi, asıl çalışanların ödemelerine uymayan maaş vaatleri, kötü yaşam şartları ve gerekli sağlık koşullarının ihlalini içeriyordu. Bu talep mektupları, ihlallerin Guggenheim'in itibarına zarar verdiğini ve ortada müzenin Abu Dhabi işbirlikçilerinden kaynaklanan temel bir moral bozukluğu olduğunu öne sürüyordu. Dünyanın en bilinen petrol rezervlerinin tahmini olarak % 7.25'ine veya yaklaşık olarak 98 milyar petrol variline sahip olan Birleşik Arap Emirlikleri, petrol rezervleri ile petrol üretimi konusunda dünyada yedinci sırada. Yedi emirlikten meydana gelen bir federasyon olan Birleşik Arap Emirlikleri, emirler tarafından yönetiliyor ve sıklıkla "anlaşmalı" devletlere (Trucial States)

Guggenheim Abu Dhabi Project

gönderme yapıldığı üzere onların sınırları sözleşmelerle belirleniyor. Sözkonusu petrol rezervleri olduğunda tüm devletler eşit değil. Birleşik Arap Emirlikleri'nin başkenti de olan Abu Dhabi 92 milyar varilin üzerinde oturuyor, Dubai 4 milyar, Sharjah ise 1.5 milyar varilin. Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın belgelerine göre Birleşik Arap Emirlikleri'nde gayri safi yerel hasılat 246.8 Milyar Dolar iken, kişi başına düşen milli gelir 49.600 Dolar. Bu, vatandaş olan ya da olmayanlardan meydana gelen nüfusun % 80'ini kapsıyor ve bunların çoğunu fakir Güneydoğu Asya ülkelerinden olanlar ve iddialara göre ayda 200 Dolar civarı bir maaşa 120 derece sıcakta, zorlu koşullarda çalışanlar oluşturuyor. Bu kişiler genelde verilen vaatler ile kandırılıyor ve aldıkları sözlerin çok azı yerine getiriliyor. Hırslı kültürel projeler ise yüksek fiyatlara mal oluyor. Körfez bölgesinde insan hakları yıllardır

sorunlu bir durum ancak üst düzey Guggenheim markasına bu konuda arabuluculuk misyonu yükleniyor. Bununla insani değerlerin ve temel hakların sigortası olarak görülen sanatın önemine vurgu yapılıyor, kültürün en umulmadık ve ihtiyaç duyulan mekanlarda güçlü etkiler yaratabileceği ortaya konuyor.

EL DOKHA

The Art Newspaper'ın sıkça bahsedilen bir yazısına göre² Katar, bugün tüm dünyanın en büyük çağdaş sanat alıcısı. 2007'deki Sotheby's'de Katar emiri Şeyh Hamad bin Khalifa al-Thani, büyük sanatsal girişimleri ile tanınan 28 yaşındaki kızı Sheikha Al Mayassa'nın yardımı ile Rothko'nun "Beyaz Merkez (Sarı, Pembe, Lavanta Çiçeği)"ine 72.8 Milyon Dolar verdi. Rothko, Warhol, Hirst ve Koons gibi isimlerin yapıtları rekor fiyatlara ulaşırken Katar, uluslararası müzayedelerdeki ve özel satış salonlarındaki

yapıtları ve çağdaş sanatın son beş yıldaki mevcut en pahalı parçalarını büyük bir iştahla ele geçiriyor.

Katar emiri Şeyh Hamad bin Khalifa al Thani niçin böyle yüksek fiyatlı sanat yapıtları satın alıyor? Petrol rezervleri iki kuşak süresinde tükenecek ve enerjiye bağlı ekonomi sektörünü başka alana kaydıracak olan petrol zengini ufacak ülke için bu herhangi bir şeyden daha gerekli çünkü. Halen Katar'ın milli gelirinin % 80'ininden fazlası maden kaynaklarından sağlanıyor, aynı Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki komşularının geleceğe dair sürdürülebilir kalkınma planları yapmak zorunda olması gibi onlar da başka yollar bulmalılar. Aynı zamanda sınırlı ölçüde olan bir başka mal zamanla tükenebilir ama sürekli olarak yenilenebilir olan kültür, gelecek zenginlikler için olası kaynak. 2005 yılında Emir'in kuzeni Şeyh Saud bin Mohammed bin Ali Al-Thani aşırı düzeydeki

sanat harcamalarının Katar devletine fahiş faturalar çıkartması nedeniyle incelemeye alınmış ve bir süre ortadan kaybolmuştu ancak sonrasında dünyanın en büyük sanat koleksiyonerlerinden biri olmak için tüm gücüyle müzayedelerdeki yerini aldı. 1996 – 2004 arasında Şeyh Saud'un sanata 1 Milyar Dolar'dan fazla para harcadığı öne sürülüyor. ARTnews'e göre 44 yaşındaki Şeyh Saud, fotoğrafa, İslam sanatlarına, antikalara, değerli mücevherlere bugün dünyadaki herhangi birinden daha fazla para harcıyor ve bu onu, içlerinde Türk koleksiyoner Halit Cingilloğlu'nun da yer aldığı ARTnews'in 2011 - dünyanın en büyük 200 koleksiyoneri listesinde ilk onuncu sıraya taşıdı. Şeyh Saud, Çin altın ve gümüş objelerine yönelik bir müzayedede de belirtilen fiyatlardaki yapıtların % 90'ını satın almasıyla, özel bir parça için 100 kereden fazla fiyat

İslam Sanatı Müzesi, Doha, Qatar.

Basmoca Sanal Müzesi, Basmoca Sanal Müzesi izniyle.

Jeffar Kahaldi, Yokoluş, 2010

Hassan Sharif, Para, 1994, Mathaf'ın izniyle.

arttırması ile tanınıyor. Onun Babür mücevherleri konusunda yaptığı aşırı harcamalar Katar devletini harekete geçirmişti. Mathaf Arapça'da "müze" demek. Mathaf: Arap Modern Sanat Müzesi, 30 Aralık 2010 tarihinde Doha'da yıldızlarla donatılmış bir kutlama ve gece gökyüzüne yağın havai fişekler ile açıldı. Kültürel değişimin bir parçası olarak tasarlanan Mathaf, soruların, fikirlerin ve yaratıcılığın beslendiği bir yer olmalıydı. 19. yüzyılın sonu Arap sanatından çağdaş döneme uzanan 6000'den fazla yapıttan oluşan koleksiyonu ile Mathaf, Körfez bölgesinin, Ortadoğu'nun, Arap diasporasının kültürel manzarasını değiştirmeye ve süreç içerisinde dengeyi kültür lehine Katar'a doğru çevirmeye talip.

Sheikha Al Mayassa bint Hamad bin Khalifa Al-Thani, Katar'ın müze otoritesini elinde bulunduruyor. Amerika'da eğitim gören Sheikha Al Mayassa bu yetkiyi, Katar Vakfı'nın kurucusu olan Şeyh Hassan bin Mohamed bin Ali Al-Thani'den aldı ve böylece Davos'da düzenlenen ModernARTization panelinde Jeff Koons'un veya Versailles'daki sergisi

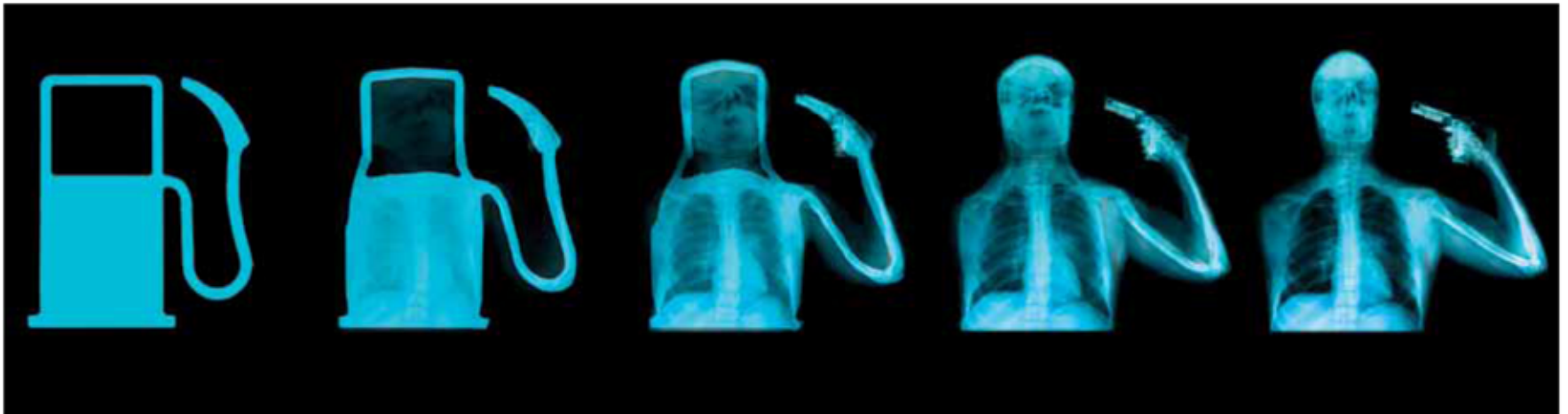
sırasında Takashi Murakami'nin yanında görülebildi. Sheikha, Murakami'nin geçen yıl Versailles Sarayı'nda gerçekleştirilen sergisinin ortak sponsorluğunu da üstlendi. Mathaf'ın açılışında Sheikha Al Mayassa, "Bugün Mathaf'ın açılışıyla Katar'ı görülmeye değer, modern dönemin ve bizim kendi çağımıza ait tasarımların keşfedileceği ve tartışılacağı bir yere dönüştürüyoruz. Bu heyecan verici şeyi açığa çıkartarak, önemli ama öncesinde çok az görülmüş sanat yapıtlarını gösteriyor; dünyanın yeni olanaklar ve sıradışı deneyimler için Katar'a bakabileceğini ispatlıyoruz" dedi. Mathaf, 2008 yılında açılan, I.M. Pei tarafından tasarlanmış Doha İslam Sanatları Müzesi'nin takipçisi. Paris'teki Louvre Müzesi'nin önündeki piramidi tasarlayan 91 yaşındaki Pei'yi emekliliğinden önce Doha Müzesi'ni yapmak cezbetti. İslam ve onun sanatı ve kültürü konusunda kısıtlı bilgisi olan Pei, İspanya, Tunus ve Mısır'dan Orta Asya'ya kadar bu dinin yayıldığı yerleri, gerçekleştireceği müzenin İslam mimarisinin özünü yansıtması amacıyla adeta bir ilham haccına

çıkışına ziyaret etti. Emir Şeyh Hamad, Pei'nin müzenin, hızla büyüyen kentin ticari gaspından uzak kalan bir mabet olması ve deniz hattının doldurularak yarımada dönuştürülmüş bir alana kurulması arzusunun koşulsuz şartsız kabul etti. Sonuç göz alıcı derecede geometrik, koleksiyonun ruhani yanını yansıtan bir yapıydı. New York Times'da çıkan bir söyleşisinde³ Pei, "Doha pek çok açıdan bakir" diyor, "Orada gerçek bir bağlam, çarşıya pazara gitmediğiniz sürece gerçek bir yaşam yok. Ben kendi bağlamımı yaratmak zorundaydım. Ve bu oldukça bencilceydi." İktidardaki aile eleştirilmediği sürece Lübnan'dan sonra Katar, bölgenin en özgür basınına sahip ülkesi. Katar, kişi başına 150.000 Dolar'a yakın olan geliri ile dünyada kişi başına gelirin en yüksek olduğu ülke. 1952'de doğan Emir Şeyh Hamad, iktidarı babasından 1995 yılında aldı ve Katar'ı 21. yüzyıla hazırladı. El Cezire kanalını kurdu, kadınların oy kullanması, araba sürmesi, ve devlet kadrolarında görev alması için yasa çıkardı ve onların uzun pardüsü giyme zorunluluğunu kaldırdı, otellerde alkolü serbest,

bikiniyi ise kabul edilebilir kıldı. Müze sorumluluklarına ek olarak, Sheikha Al Mayassa bir başka uzun soluklu kültürel ortaklık kurdu. Sheikha, Tribeca Film Festival'inin Doha'da gerçekleşmesi için festival kurumu ile bir anlaşma yaptı ve onun ilki, 2009 yılında Doha İslam Sanatları Müzesi'nde düzenlendi. Festivalin resmi açılışında konuşan Sheikha, "Bugünün gittikçe küreselleşen dünyasında bu festival gibi yaratıcı girişimler kültürleri bir araya getirmek adına gerçekten de ilham verici bir rol oynayabilir" dedi. Ve tüm sitelerde, basın bültenlerinde defalarca okunan bu bilindik sözler, kültürün kültürler arasında köprü kurmasına yönelik çok içten bir arzuydu.

BASMOCA

Suudi Arabistan'ın ilk çağdaş sanat müzesi "Basmoca diyarında" fiziksel gerçeklik, üçüncü boyut sanal mekan anlayışı ile yeniden şekilleniyor. Burada planlar, arabalar, develer, denizaltılar yok, haftanın her günü 24 saat açık olan mekana giriş ücreti de ödemek gerekmiyor. Avatarınızın adresi

belli: – İkinci Hayat - BASMOCA. Basmoca dünyanın ilk sanal sanat müzesi değil ama kişisel bir sanat koleksiyonuna temellenen ilk sanal müzesi. Uzakdoğu, Ortadoğu, Avrupa ve Amerika'dan Ai Weiwei, Gao Brothers, Tracey Emin, Gerard Richter, And Warhol, Subodh Gupta, Omar El Nagdi, Abdalnasser Gharem ve Ahmed Mater gibi isimler sanat sibernetiğinin bu etkin dünyasında yerlerini aldı. Bu müze, her yerin herkes tarafından paylaşıldığı;

kısıtlamaların, sınırların ve milletlerin olmadığı yani adeta evrenin bir siberdünyaya sığdırıldığı hem fiziksel hem de sanal bir gerçeklik. Her ne zaman gitmeyi düşünürseniz gidebileceğiniz yer. Tam bir özgürlük. Koleksiyoner, yazar ve Edge of Arabia İstanbul'un küratörü Basma Al Sulaiman, Nisan ayında Cidde ve Londra sanat hattının bir hayalgücü ürünü olan Basmoca'yı başlattı. Mongolya'dan Papua Yeni Gine'ye, gezegendeki her yerden ziyaretçileri olan

Basmoca kendini yaşı, cinsiyeti, etnik yapısı, kültürel, sosyal ve ekonomik düzeyi ne olursa olsun herkesin farklı ülkelerden kişilerle sanat diyaloguna girebileceği bir çağdaş sanat müzesi olarak tanımlıyor ve ekliyor: "Sayısız engelleri ve sınırları olan bir zamanda sanal dünyalar, sanat ve kültürü yaymak için bir araç." Online müzeler 90'lı yılların başından beri mevcut, Bilgisayar Sanatı Müzesi ya da ilk siber MOCA netteki yerini 1993 yılında aldı. 2000'li yıllarda

ise Basmoca'da olduğu gibi üçüncü boyut sanal teknolojiler dünyada kullanılmaya başlandı. İkinci Hayat teknolojisi 2003 yılında San Francisco'daki Linden Laboratuvarları'nda gerçekleştirildi. Basma Al Sulaiman, bu teknolojiyi kullanma fikri ile sanatı dünyadaki herkesin ulaşabileceği bir şey yapma konusundaki kişisel görevini de yerine getirmiş oldu.

Khalil Rabah, Biproduct, 2010.

1 "Trucial" States ile yazar, 19. yüzyılda İngiltere ile bir grup Arap Şeyhleri arasında Basra Körfezi'nde gerçekleştirilen kıyı anlaşmalarına vurgu yapıyor. 1971 yılında, İngiltere'nin bu ittifaklara son vermesine kadar Birleşik Arap Emirlikleri, "anlaşmalı devlet" sayılıyordu. (Ç.N.)

2 The Art Newspaper, Issue 226, July –August 2011

3 New York Times, November 23, 2008

Christie's Dubai, 2010

Youssef Nabil, Hiç Gitmedin, 2010.